

**НЕВЯНА НИКОЛОВА
ОЛИВЪР ГОЛДСМИТ И
НЕГОВИЯ „ВИКАРИЙ“**

chitanka.info

Ако проследим, макар и бегло, някои факти от биографията на Оливър Голдсмит, може би преживелиците на добрия доктор Примроуз, викария от Уейкфийлд, ще ни се сторят не чак тъй неправдоподобни. Роден през 1730 година в семейството на ирландски свещеник, принадлежащ към англиканската църква, Голдсмит прекарва детството си в сърцето на Ирландия. След завършването на Дъблинския университет, надареният, но лекомислен и непрактичен Оливър недоумява към какво житейско поприще да насочи усилията си и предоставя тази грижа на своите обезпокоени роднини. След като епископът на Елфин отказва да го ръкоположи в свещенически сан заради екстравагантното облекло, в което Голдсмит се явява пред него, двадесет и четири годишният младеж, получава служба като възпитател в едно заможено ирландско семейство, но скоро се отказва от нея, тъй като се скарва с господаря на дома при игра на карти. (Впрочем разказът на Джордж Примроуз за унижителното положение на хранениците в богатите семейства ни дава основание да се замислим дали кавгата е била единствената причина за напускането на Голдсмит.) Решен да започне нов живот, бъдещият писател си купува билет за Америка, но изпуска кораба и снабден с известна сума от влиятелния си чичо, заминава за Лондон да следва право. По пътя обаче проигравя парите на карти и отново се оказва без определено бъдеще и средства за препитание. 1752 година заварва Оливър Голдсмит студент по медицина в Единбург, ала неспокойният му дух отново го тласка на път — сега пък към Амстердам, за да продължи следването си в Лайденския университет. Не след дълго медицинските науки са оставени настрана и ето го по пътищата на Европа — обикаля пеш из Франция, Германия, Швейцария и Италия и се издържа с физически труд или любителски изпълнения на флейта, срещу което получава храна и подслон в селските къщи и манастирите. През 1756 г. неуморимият пътешественик се озовава в Лондон и потъва в многолюдната пъстрота на огромната столица, където остава до края на живота си. Еднакво неуспешно опитва късмета си в различни професии — помощник-аптекаря, лекар, актьор, учител, коректор в печатницата на Самюъл Ричардсън — докато накрая започва да сътрудничи в многобройните вестници и списания, огледало на енциклопедичните интереси и будното обществено съзнание на просветителската епоха. Елегантната непринуденост на неговото перо

бързо го издига над безцветната многословност на посредствените съчинители и не след дълго Голдсмит се вижда окичен с лаврите на таланта и творческата слава. Буйният му и необуздан нрав често го въвлича в кавги и разпри, а пословичната щедрост и доверчивост го правят лесна плячка за всякакъв род молители, които, със или без причина, винаги са по петите му. Набит, с ниско чело и следи от шарка по лицето, младият бохем е особено чувствителен към външния си вид и отдава голямо значение на облеклото, за което пръска разточителни суми. Получил отнякъде заем, той е готов още в следващата минута да го даде на първия изпаднал в нужда съотечественик, да нагости богато някой току-що срещнат приятел или да загуби всичко на карти. Нищо чудно, че след неговата смърт през 1774 г. дълговете му възлизат на две хиляди лири (сума, която в днешно време е приблизително равна на двадесет хиляди лири стерлинги). Човек, комуто съдбата е поднесла толкова прекеждия и изненади, без съмнение трябва да изпитва интерес към странностите и превратностите на живота и именно те съставляват брънките в сюжетната верига на романа „Викарият от Уейкфийлд“. Може би, разпореждайки се със съдбите на своите герои, Голдсмит е чувствувал, че дава шеговит отпор на собствената си съдба.

Но в биографията на писателя има и факти, които ни разкриват друга страна от неговия характер и интелект. По онова време нивото на обучение в Дъблинския университет било значително по-високо от това в Оксфорд и Кеймбридж, а тъкмо там Голдсмит натрупва, онези задълбочени познания по латински и френски език, онази начетеност по отношение на древната римска литература и творчеството на своите съвременници в Англия и на континента, които по-късно му спечелват славата на ерудирани журналист и есеист. А близкото му приятелство с едни от най-изтъкнатите творци на епохата — с легендарния критик и лексикограф Самюъл Джонсън, диктувал литературните вкусове на своето време, с неговия биограф Джеймс Бозуел, с великия художник Джошуа Рейнолдс и именития актьор Гарик — говори за уважението и любовта, с които Голдсмит заслужено се е ползувал сред най-издигнатите в интелектуално отношение среди на обществото. Непрестанната му борба с глада и нищетата, които са вгорчавали всяка крачка от творческия му път, и с безразличието на читателската маса, отказвала му години наред своето признание, щедростта към бедните и любовта към приятелите издават неизчерпаемо жизнелюбие и

човечност, великодушие и благородство, ведър характер, готов да прости грубата шега и да превъзмогне разочарованието, за да посрещне утрото със спокойна съвест и нови надежди. Достатъчно е да се взрем по-внимателно в душата на доктор Примроуз, за да открием колко близко стои този герой до образа на своя създател.

Автор на редица обзори, преводи от латински и френски език, на учебници, вестникарски статии, очерци (така наречените „есета“ — жанр, появил се в епохата на просвещението и представляващ миниатюрен предвестник на великите романи от XVIII век), на стихотворения, биографии, трудове по древна и нова история и дори на един природонаучен труд в осем тома, днес Оливър Голдсмит е известен само с няколко свои произведения. Сред тях е поредицата от сатирични социално-битови очерци „Гражданинът на света или писма на един китайски философ, живеещ в Лондон, до неговите приятели от Изтока“, които по съдържание и форма напомнят „Персийските писма“ на Монтескьо. Тук трябва да споменем и двете комедии „Добрякът“ и „Тя се унижава, за да победи“. Близки до комедията на нравите от епохата на реставрацията, но лишени от саркастично-циничното ѝ жили, те са написани като реакция срещу блудкавата дидактичност на така наречената „сентиментална комедия“, станала особено модна по времето на Голдсмит. Двете поеми „Пътешественикът“ и „Изоставеното селце“ най-сетне донасят на автора дългоочакваното признание на читателите. Втората от тях има антологична стойност и с носталгичен тон пресъздава тревожните последствия от индустриалния напредък, сполетели селячеството на Англия. И накрая, разбира се, остава да назовем произведението, което отрежда на Голдсмит заслужено безсмъртие — „Викарият от Уейкфийлд“.

Можем само да съжаляваме, че един тъй надарен и плодовит автор като Оливър Голдсмит ни е оставил в наследство толкова малко истински талантиливи произведения, но за това трябва да виним както хаотичния му, недисциплиниран характер, така и условията, в които са творили писателите от онази епоха. Литературният покровител, произхождащ обикновено от английските аристократични среди, е бил необходима, ала много пъти и зловеща фигура в живота на всеки талантилив, но беден творец, тъй като често се е налагало авторът да прекроява творбата си, за да я нагоди към вкуса и идеите на своя благодетел. Почти единствен от своите съвременници Голдсмит не се

домогава до унизителното покровителство на богатите и постига известност благодарение на собствените си достойнства като писател. Или както казва Джордж Примроуз, чийто разказ най-вероятно е създаден въз основа на личните преживявания на писателя:

„Покровителство търсят единствено онези, които не го заслужават.“

Този нравствен избор обаче отрежда на Голдсмит незавидната съдба на онези, които пишат по поръчка за многобройните книгоиздатели и така изкарват прехраната си. За да спази кратките срокове и да припечели някоя пара, в творчеството си той нерядко прибегва до компилации и дори до явно плагиатство. В своята обзорна книга „Изследване на състоянието, в което се намира съвременната книжовност на Европа“ Голдсмит с болка пише:

„Авторът, който не е покровителствуван от силните, трябва да прибегне, разбира се, до услугите на книгоиздателя. Едва ли можем да си представим съчетание по-вредно за обществения вкус. Единият е заинтересован да плати колкото може по-малко за всичко написано, а другият — да пише колкото може повече; и както може да се очаква от подобни съвместни усилия се раждат скучни компилации, и периодични издания. При тези условия авторът казва «сбогом» на славата и пише само и единствено за да свърже двата края. Той рядко вика на помощ въображението, а призовава користолюбивата муза, обзет от пълно безразличие и ухажва своята възлюбена, като заспива в скута ѝ. Популярността му никога не надхвърля границите на занаята и хората, които го упражняват, обикновено ценят даден автор не заради съвършенството на неговите съчинения, а заради количеството работа, която той може да свърши за определено време.“

Това са думи, казани с много горчивина, защото изразяват осъзнатата трагедия на един голям, но похабен талант. И все пак благодарение на „Викарият от Уейкфийлд“ днес името на неговия създател стои редом с имената на такива колоси в историята на английския роман и на романа изобщо, като Дефо, Ричардсън и Филдинг, Смолет и Стъри.

Ако се опитаме обаче да определим вида на този роман, ще се сблъскаме с неподозирани трудности — неподозирани, защото на пръв поглед „Викарият от Уейкфийлд“ учудва с простотата и непринудеността на повествованието и идеите си. И въпреки това тази миниатюрна творба се оказва твърде сложна и многопластова дори за тренираното художествено съзнание на съвременния читател. Пасторална идилия пресъздаваща патриархалния бит и нрави в провинциална Англия или автобиографично произведение? Пародия на сантименталния роман, роман на християнското смирение или творба с остра социална насоченост? Кое от тези определения да изберем? Оказва се, че в епохата на Английското просвещение, чийто типичен представител е Голдсмит, когато общоприетите литературни канони поставят пред твореца строги изисквания за естественост и прегледност, яснота и умереност в излагането на идеите, авторът на „Викарият от Уейкфийлд“ е създал един роман-загадка, макар привидно да е следвал законите на своето съвремие.

Но загадките около това произведение започват много по-странни — още от историята на неговото написване. Биографът на Джонсън, Джеймс Бозуел, разказва, че към края на 1762 г., заплашен от хазайката си, че ще го предаде на пристава, ако не ѝ изплати наема, Голдсмит се обръща за помощ към доктор Джонсън, който сам пристига в квартирата на писателя. Когато Джонсън запитва своя приятел дали няма някое готово произведение, което би могъл да предложи на книгоиздателите, последният му показва ръкописа на „Викарият от Уейкфийлд“. Джонсън го занася на книгоиздателя Нюбъри (в романа си Голдсмит го е увековечил в образа на „състрадателния търговец на книги от «Сейнт-Пол-Чърчърд» и приятел на цялото човечество“), който заплаща за ръкописа шестдесет гвинеи — сума, сравнително прилична за онези времена, — но го издава едва след две години, когато писателят си е спечелил вече широка популярност с публикуваната междуременно философска

поема „Пътешественикът“. Други биографи на Голдсмит твърдят, че през 1762 г. романът все още е бил в незавършен вид, поради което публикуването му се забавя с цели две години. Тъй или иначе, точната дата и подробностите около написването на това произведение остават неизвестни. Когато се появява през 1764 г., романът е посрещнат доста хладно от английските читатели. На по-радушен прием се радва във Франция, където е издаден в седем различни превода и дори е драматизиран, а в Германия читателите са направо ентузиазирани. С течение на годините обаче се забелязва странен парадокс — читателите проявяват все по-голям интерес към романа, въпреки традиционния му метод на повествование и остарелите за нашето време стилистично-композиционни похвати. Може би този парадокс би могъл да се обясни с очарователно непринудения тон на произведението (наистина дълго време романът минава сред английските читатели за „очарователен“ и Хенри Джеймс вероятно има известно право, като го нарича „глезеното дете на английската литература“) или пък с обаянието на главния герой, доктор Примроуз. Възможно е за това да имат заслуга ироничните полутонове, умело вплетени в тъканта на романа, елегантният и лек стил (Голдсмит се слави като един от най-добрите стилисти в английската литература), или пък невероятните приключения на уейкфийлдското семейство, които често ни карат да затаяваме дъх. А може би съвременният читател открива в страниците на това произведение много неща, които са убягнали от вниманието на неговите предшественици от преди столетия. Но независимо от недостатъците си, които се проявяват главно по линия на прекалено невероятната и претрупана фабула, „Викарият от Уейкфийлд“ става любима книга на Стендал, Хайне, Толстой и Гюте, на Байрон, Уолтър Скот и Дикенс. Днес романът е преведен на всички европейски езици и се чете от милиони хора по целия свят, а героите му са се превърнали в част от английския литературен фолклор.

„Викарият от Уейкфийлд“ се появява на бял свят след великите романи на Дефо, Ричардсън, Филдинг, Смолет и Стърн. Въпреки малкия си обем той продължава създадената от тях традиция и свидетелствува за изключителната жизнеспособност на новопоявилите се жанр. В художествения метод на Голдсмит са сплавени най-съществените и трайни черти от творчеството на големите писатели-

реалисти: сбитостта и точността на Дефо в пресъздаването на битовите детайли, наситената с психологически драматизъм емоционалност на Ричардсън, типичните за Филдинг и Смолет познаване на човешката природа и жизнеутвърждаващият хумор в изграждането на характерите, и накрая — иронизиращата всичко и всички чувствителност на Стърн. Романът обаче не е еkleктичен сбор от тези художествени похвати. Тук те са хармонично съчетани, за да ни приобщят към малкия, но необятен свят на пастора Примроуз и неговото семейство — една миниатюрна вселена, в която доброто сърце често воюва с повелите на здравия разум, а всичко е озарено от малко тъжния и вече не тъй уверен хуманизъм на една залязваща епоха.

Не би било преувеличено ако кажем, че изключителната популярност и художествената убедителност на творбата се дължат преди всичко на нейния главен герой — пастора Примроуз. По детски наивен и безкрайно щедър, комично доверчив и простодушен, този „хумористичен Йов на XVIII век“, както сполучливо го нарича един съвременен критик, е способен да устои на всякакви физически и душевни страдания, но не и да загуби вярата си в човека и човешката добродетел.

„Моля да ми простите — говори доктор Примроуз за другарите си по затвор, — но всеки един от тези хора, колкото и ниско да е паднал, е човек и следователно — достоен за обичта ми... Повярвайте, деца мои, ако тези нещастници бяха принцове по кръв, десетки хора биха се тълпели да им угодят, но според мен душа, погребана в тъмница, е също толкова скъпоценна, колкото и онази, която обитава дворци. Ето защо, скъпи мои, ще се постарая да им помогна и — кой знае? — може би не всички ще ме презрат; възможно е да успея да измъкна от бездната една-единствена душа и това би било огромна радост, защото няма на земята по-скъпоценно нещо от човешката душа.“

Душевната чистота и благородство, чувството за собствена чест и достойнство, любовта и състраданието към ближния — сякаш злата

съдба стоварва удар след удар върху бедния пастор, за да изпъкнат на преден план именно тези негови качества. Ето защо читателят не бива да се заблуждава — въпреки своята заплетена сюжетна интрига „Викарият от Уейкфийлд“ не е роман на напрегнатото външно действие, а произведение, в центъра на което стои проблемът за същността на човешката природа, за заложеното в нея добро, което в края на краищата винаги удържа победа над злото. В този смисъл романът на Голдсмит е типичен роман на Просвещението.

Повествованието в творбата се води от името на пастора, но Голдсмит съвсем не се отъждествява със своя разказвач. Един тъй идеализиращ образ навярно би ни се сторил прекалено отегчителен и дидактичен, ако авторът не бе предотвратил тази опасност, прибегвайки до живителната сила на хумора. Голдсмит ни най-малко не пести хумористичните и дори иронични щрихи в портрета на своя герой и от него блика онзи жизнерадостен смях, който, както казва Гьоте, не оставя в произведението дори и „сянка от фарисейщина и педантизъм“. Благодушният пастор сякаш не подозира, че самият той не е лишен от тщеславието, суетността и самонадеяността — недостатъци, за които той тъй разгорещено порицава членовете на своето семейство. От вниманието на читателя не убягват нито дребните хитрости, с които законодателят в малката семейна република се мъчи да закрепя своя авторитет, нито самодоволният тон на неговите многобройни разсъждения и проповеди, нито лековерието, с което този притежаващ „огромна житейска мъдрост“ човек подхожда към всеки житейски факт. Доверчивият и добродушен характер на доктор Примроуз му погажда безброй неприятни шеги, въвлича го в безброй комични ситуации, които ни напомнят литературните събратя на този герой — Дон Кихот на Сервантес, пастор Адамс от „Джоузеф Андрюс“ на Филдинг, а по-късно — мистър Пикуик на Дикенс.

Но дали прекалената доверчивост, проявена от читателя към главния герой, не е също толкова достойна за подигравка, колкото и наивността на самия Примроуз? Защото в обаятелния образ на пастора понякога се прокрадват и смущаващи черти, които ни принуждават да си зададем въпроса: с кого се шегува Голдсмит — само със свой герой или може би и с не достатъчно прозорливия читател? Има моменти, в които смехът на автора започва да ни тревожи. Тук-там четката му като че ли твърде много е сгъстила ироничните бои. Оказва се, че добрият

пастор може би има пороци, за които не сме склонни да го виним при едно по-бегло запознанство. Така например главният герой често призовава семейството си към скромност, като осъжда „самолюбивата нищета“ и заявява, че „никой мъж не е по-достоеен за презрение от онзи, който се домогва до зестра“. Но само след няколко страници същият строг съдник си позволява без ни най-малко стеснение да признае, че не чувства опасения от близостта на този „беден неудачник“, мистър Бърчел, защото вярва в „*благоразумието*“ и „*амбициозността*“ на по-малката си дъщеря София. По-късно, когато тя отказва да приеме кавалерството на капелана, пасторът отново се учудва „как една *разумна* девойка е могла да предпочете някакъв си разорен джентълмен пред човек с много по-добро материално състояние“, а съчувствието, което София проявява към бедния мистър Бърчел, кара баща ѝ направо да заяви, че двамата с нейната майка имат „по-добри планове за бъдещето ѝ“, и че в столицата тя „ще може да направи *по-благоразумен* избор“ (курсивът мой). Не откриваме ли в тези противоречия между думи и дела неискреност и двуличие, дори склонност към компромиси със собствената съвест? Как да си обясним пукнатините в принципността и войнстващата нравственост на доктор Примроуз? Може би, поставяйки в устата на своя герой иронично обогрените думи „разум“ и „благоразумие“, Голдсмит е искал да осмее крайния рационализъм на своя век. Или писателят е вложил в тях жлъчен упрек към пресметливия практицизъм на новоизлюпения буржоа, склонен да облече жаждата за пари и социален престиж в безобидната одежда на „благоразумието“. Двойственото отношение на Голдсмит към неговия герой и до днес разделя критиците на два лагера в оценката им за този образ, а и за произведението като цяло. Едни виждат в пастора донкихотовска фигура, чийто отказ от всякакъв компромис с насилието и порока граничи с мъченичество. Други пък обявяват романа за майсторски прикрита сатира, а главния му герой — за олицетворение на лицемерието и грубия материализъм. И все пак истината е може би някъде по средата. Да тълкуваме образа на героя изцяло в негативна светлина, би означавало незаслужено да го осакатим. Не само защото едно тъй пресилено тълкуване противоречи на топлотата, с която авторът е изградил този образ (та нали Голдсмит е вложил в него толкова много от себе си!), а и защото, въпреки всички прегрешения на

доктор Примроуз, иронията отстъпва пред неговото голямо човешко сърце, готово да прости и на разкаялата се грешница, и на пострадалия мошеник, и дори на коравосърдечния злодей. Или както казва писателят Уолтър Скот:

„Нека бъде благословена паметта на твореца, успял тъй майсторски да ни помири с човешката природа.“

Но „Викарият от Уейкфийлд“ ни поднася изненади не само що се отнася до портрета на главния герой. Както вече споменах, това е малко по обем, но сложно и многопластово произведение, в което се преплитат различни нива на художествено внушение. Години наред читателите са виждали в романа само пасторално идилична картина на патриархалните нрави, изпъстрена със забавните преживелици на уейкфийлдското семейство. Вярно е, че природните описания служат по-скоро за статичен, изкуствено декоративен фон на действието (в такъв смисъл Голдсмит следва примера на своите не особено чувствителни към живата природа съвременници), но връзката с природата, нейното съпреживяване от страна на героите внасят в творбата тонове на неподправен лиризм, непознати за онова време. Единението с природата присъствува съвсем естествено в ежедневието на героите, а оттам — и в техния светоглед. Наивната природна символика (преследваният от ловците елен, простреляният кос), разговорите и песните върху зелената морава и трудът на полето, делниците и празниците на селските труженици — всичко това създава в романа атмосфера на особена поетичност. А баладите и елегиите, басните и алегориите, които героите рецитират или разказват, хармонират с ведрото лирично настроение в първата част на творбата, без да нарушават плавния, спокоен ритъм на повествованието. Но Голдсмит никога не остава в плен на делничното и провинциалното. Нравствените проповеди и политическите преценки, разсъжденията за тогавашната поезия, театър и живопис, разказът на Джордж Примроуз за неговите странствувания из Европа, имената на Отуей, Драйдън и Роу, на Поуп, Дефо и Филдинг, които често срещаме из страниците на романа, разширяват хоризонтите на това произведение до границите на големите обществени страсти и вълнения.

Редица критици сочат веригата от неправдоподобни събития, разгърнатата във втората част на романа, като негов съществен недостатък. И наистина в тази част гамата се променя, налагат се мелодраматичните, дори патетични тонове. Но не бива да бързаеме с обвиненията. Струва ми се, че комичният ефект от претрупаната фабула и абсурдния финал е съзнателно търсен от автора. Невероятните случайности и съвпадения, нелепите недоразумения и шеговитите сцени пародират изкуствено подсладената сантименталност на едно ново литературно течение в развитието на романа, възникнало през втората половина на века, а именно — сантименталният роман, свидетелствуващ, по думите на проф. М. Минков, за прехода от култа на разума към култа на сърцето. Мисля, че „Викарият от Уейкфийлд“ трябва да се приема не като представител на това течение, а като реакция срещу неговото безусловно преклонение пред емоцията. В изследването си „Епосът и романът“ Бахтин говори за самокритичността на романа, за способността му непрестанно да се бори със себе си. Колкото и да е странно, самият Голдсмит не е имал особено високо мнение за романа като жанр, или поне за някои негови черти. През 1759 г., в писмо до брат си Хенри, писателят го съветва да не позволява на сина си да чете романи, тъй като те изобразявали щастие, което въобще не съществува на този свят. Голдсмит не е одобрявал романите на Филдинг, в които, според неговото мнение, безразсъдството, прахосничеството и глупостта на главния герой обикновено се възнаграждават с щастлив брак и голямо богатство, а романа на Стърн „Тристрам Шанди“ писателят направо е нарекъл „неприлична и вредна за вкуса на обществото“ книга. Разбира се, не бива да абсолютизираме тези оценки, но все пак трябва да ги имаме пред вид, когато четем това изпълнено със странности произведение на Голдсмит. Защото в него няма кулминационен момент, чийто патос да не е развенчан от автора, няма ситуация, пред която да не можем да поставим обратен знак. Женските образи са обект на непрестанна ирония (един английски критик нарича мисис Примроуз „най-глупавата жена в художествената литература, без да изключваме романите на Джейн Остин“), образът на злодея Нед Торнхил граничи с карикатурата и дори мистър Бърчел, а всъщност сър Уилям Торнхил, който като че ли въплъщава идеала на Просвещението — здрав разум, съчетан с добро сърце, — става мишена за авторовия хумор.

Прославен с големия си ум и чувство за справедливост, той сякаш упорито не забелязва злодействата на своя племенник, за да стане напълно смаян от тях в края на романа. Едва ли можем да приемем всички тези особености за недомислия от страна на Голдсмит. Те по-скоро изразяват своеобразния спор на писателя с неговите литературни предшественици.

И накрая — нека обърнем внимание на дълбокия нравствено-философски и социален заряд, който носи в себе си „Викарият от Уейкфийлд“. На малкия идиличен свят, където управляват либералните закони на добрия пастор, е противопоставен един друг свят на алчността, беззаконието и егоизма. Наистина той не е толкова конкретно очертан, но това не прави реалността му по-малко осезаема. Земевладелецът Торнхил, чиито своеволия са закриляни от закона и общественото му положение, приставът, конфискувал и продал на половин цена домашните животни на гладуващото семейство, стопанката на странноприемницата, която хули и дърпа за косите нещастната грешница, заселила се без пари в „честния дом“ — всички те са недвусмислено конкретни. И ако все пак добродушият хумор и разплитащото се кълбо на интригата оставят на заден план тревожното послание, вложено в тези мрачни картини, то размислите на пастора за несправедливия характер на буржоазното законодателство, създадено, за да охранява единствено интересите на господстващите класи, не могат да бъдат подминати тъй лесно.

„А ето че в цивилизованото общество наказателното право се упражнява от богатите и е безпощадно към бедните. Може би с годините държавата придобива старческа суровост, а нашата собственост, която се увеличава по обем, ни става все по-скъпа и страховете ни се увеличават с нашето богатство; ето защо всеки ден ние създаваме нови закони в защита на това, което ни принадлежи, а наоколо се издигат все нови и нови бесилки за страх на онези, които биха се осмелили да проникнат в границите на нашите владения.“

И по-нататък:

„... желателно е да превърнем закона от тиран на народа в негов защитник.“

Това не е просто още един пример за риторичния талант на доктор Примроуз, а ярко свидетелство за гражданската доблест и смелия демократизъм на един писател, прозрял с безпокойство в бъдещето. „И така, оказва се, че в този живот не съществува пълно блаженство и че единствено нещастieto може да бъде съвършено“ — казва героят в проповедта си пред затворниците. Развенчана е вярата на Просвещението във всеобщата хармония на битието, в съвършенството на обществения ред, утвърден от „славната Революция“. Над хуманистичния просветителски идеал вече се е спуснала сянката на скептицизма. Разбира се, цялостният тон на романа е далеч от онзи мрачен трагизъм, с който са наситени произведенията на Томас Харди — още един писател, пресъздал век по-късно отмирането на селските патриархални нрави, задушени от безчовечните отношения в капиталистическото общество. В творбата на Голдсмит преобладават жизнерадостната вяра в човека, светлият просветителски хуманизъм, които са подчертани и от щастливата финална развръзка. Звънът на сватбените камбани и всеобщото веселие означават края на всички нещастия. Злото е наказано. Доброто отново тържествува. Но докога? Може би докато съществуват неблагоприятни защитници на човешката правда като чудака Примроуз и несломими хуманисти като неговия създател.

Невяна Николова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.